

En Kongelig Affære

Af [SØREN RØRDAM BASTHOLM](#)

Nikolaj Arcels dobbelte sølvbjørnvinder *En kongelig affære* (Fig. 1), fremstår allerede nu som en triumf for instruktøren, der sætter en ære i at bevise, at der ikke findes genrer, vi ikke kan lave i Danmark. Det overbevisende historiske drama, der sammenfletter danmarkshistoriens kendteste utroskabsaffære og oplysningstidens indtog i Danmark, er da også noget af en bedrift, men det er ikke Arcels mest forførende eller mest personlige film.

Nikolaj Arcel er en af dansk films absolutte gulddrenge. Lige fra debutfilmen *Kongekabale* har han påtaget sig rollen som genrefilmens bannerfører herhjemme. Fælles for hans første tre film som instruktør, en politisk thriller (*Kongekabale*), en eventyrfilm à la Spielberg (*De fortabte sjæles ø*) og en coming-of-age-komedie for den danske mand omkring de 30 (*Sandheden om mænd*), er det sikre greb om såvel genren som historien, men filmene har også den kant, der løfter dem over genrefilmens metervare. Særligt med de to første film har Arcel udforsket genrer, som traditionelt er blevet set som udanske. Både som instruktør og som manuskriptforfatter sammen med den faste makker Rasmus Heisterberg – foruden Arcels egne film har de arbejdet sammen på blandt andet *Mænd som hader kvinder* – har han vist sig at være et særdeles driftsikkert kort. Denne kombination af vovemod og driftsikkerhed gør det logisk, at det nu er ham, der med *En kongelig affære* kaster sig over endnu en 'udansk' genre – det historiske drama og danmarkshistoriens mest berømte menage-a-trois.

Modtagelsen af filmen har foreløbigt været overvældende med sølvbjørne i Berlin for bedste mandlige skuespiller (til spillefilmsdebutanten Mikkel Følsgaard) og bedste manuskript, fremragende anmeldelser både herhjemme og i udlandet og udsigt til også kommercielt at blive en af de største danske succeser i mange år (figur 2).

Historien om affæren mellem Caroline Mathilde og den sære, småskøre Christian den Syvendes livlæge Johann Struensee, der i en kort periode nærmest regerer landet, inden han efterfølgende henrettes, kender de fleste danskere vist i grove træk. I Arcels filmatisering af begivenhederne spejles kærlighedsaffæren i det politiske og omvendt, idet Caroline Mathilde deler oplysningsmanden Struensees begejstring for tidens nye tanker om personlig frihed. Det er således dronningen, der ansporer Struensee til at bruge sin indflydelse på kongen til at få gennemført de reformer, han brænder for. Struensee overtaler den skuespilglade Christian til ikke længere at lade sig diktere af conseillet, men i stedet at fremføre de replikker (lovforslag), som Struensee skriver til ham. De frihedsskabende reformer, der gennemføres, spejles af den personlige frigørelsesproces, som kongen gennemgår parallelt hermed. For nok er han konge, men han er blevet umyndiggjort af ikke bare conseillet, men af alle omkring sig og holdt fast i rollen som småskør, barnlig og uegnet til nogen form for ansvar.

Filmens sammenfletning af det nationalpolitiske og de interpersonelle intriger fungerer, men indimellem er der noget lidt for funktionelt over koblingerne. Netop ankommet til Danmark informeres Caroline Mathilde om, at flere af hendes bøger vil blive sendt tilbage til England, da der er censur i hendes nye hjemland. Hermed er censuren blevet nævnt, så Struensee senere kan ophæve den og filmen har i samme ombæring også lige markeret Caroline Mathildes frisind. Når hun så skal bringes sammen med den tyske livlæge, der (i filmen) er glødende oplysningsmand, hvorfor så ikke lade hende få øje på bøger af Rousseau og Voltaire gemt i anden række af hans bogreol? Meget belejligt vækkes hendes interesse for oplysningstidens tanker

Fig. 1: *En kongelig affære*, Nikolaj Arcel, 2012.

Fig. 2: Arcel og Heisterberg med sølvbjørnen for bedste manuskript i Berlin.

tilsyneladende igen, så hun låner den forbudte bog, og så er kontakten etableret. Senere kan han tage skridtet videre og driste sig til at lade hende læse et af hans egne skrifter, alt i mens forelskelsen spirer. Koblingen mellem politik og affære er ambitiøs, men i mine øjne forbliver den et postulat og Caroline Mathildes interesse for Rosseau er lidt for meget et valg, der er motiveret af plottets behov.

Trekantsdrama?

Affæren mellem Caroline Mathilde og Struensee bag Christian den syvendes ryg er givetvis danmarkshistoriens mest berømte trekantsdrama, og i lanceringen af *En kongelig affære* er der også blevet opbygget forventninger om et trekantsdrama fuld af lidenskab og jalousi med Caroline Mathilde i midten (figur 3). I Arcel og Heisterbergs udlægning af historien spiller kongens jalousi en mindre rolle, og Struensee og Caroline Mathilde fremstår faktisk nærmere som surrogatforældre for Christian snarere end henholdsvis ven og hustru.

Da Caroline Mathilde efter et af hans mange bordelbesøg skælder sin mand ud, som var han et barn, svarer han sarkastisk "Undskyld, Mor!" Det starter som en spøg, men det bliver hurtigt en vane, som afspejler det faktum, at Caroline Mathilde indtager en moderrolle for kongen, der med sine impulsive indfald og manglende situationsfornemmelse er et stort barn.

Samtidig bliver Struensee også en slags faderskikkelse for Christian, der hjælper ham i hans udvikling og træden-i-karakter som konge. Fader-søn-forholdet er også tydeligt i en række af kongens replikker i filmen, hvor kongen indtager rollen som barnet: "Tror du han er sur på mig?" (til hofsnogen Guldberg efter at Struensee er blevet kastet i fængsel og udsat for tortur), og til Struensee selv, "du må ikke skælde mig ud!".

Struensee afløser en anden erstatningsfader – kongens huslærer, som bliver afskediget kort efter at Struensee er blevet ansat som kongens livlæge. Da Caroline Mathilde bliver gravid med Struensees barn, må Struensee for at afværge den lurende katastrofe overtale kongen til igen at besøge sin dronnings kammer, så barnet vil blive tilskrevet den kongelige sæd. Scenen, hvor kongen ved middagsbordet bekendtgør, at han vil genoptage sine besøg til dronningen, er et ekko af scenen fra bryllupstaflet, og her markeres det, at Struensee har overtaget den gamle huslærers faderrolle i forhold til kongen. I begge scener er det tydeligvis ikke Christian selv, der tager beslutningen.

Trekantsdramaet udebliver derfor på sin vis, da kongen accepterer Struensees affære med dronningen og snarere minder om barnet, der har bevidnet urscenen mellem sine forældre end om en forsmået ægtemand (fig. 4).

Magt og manipulation

En af filmens væsentligste styrker, at den formår at balancere tilskuersympatien så ligeligt mellem de tre hovedkarakterer, som det er tilfældet. Tilskuerens syn på den sære konge, som virker ret frastødende i starten, ændres markant i løbet af filmen. Et centralt virkemiddel i den forbindelse er den fine udnyttelse af kongens uvidenhed om affæren mellem hans dronning og hans livlæge: for eksempel, da han tror, at barnet, Caroline Mathilde bærer, er hans og meget entusiastisk taler til maven (måske strengt taget et fænomen, der er af nyere dato, i øvrigt?). Mikkel Følsgaard har naturligvis også sin del af æren for nuancerne i portrættet af Christian den Syvende (fig. 5). Når man har set filmen, er det ikke så overraskende, at det var ham, der løb med den individuelle hæder i Berlin. Hans præstation er filmens mest iøjnefaldende, blandt andet fordi karakteren er så uberegnelig og spektakulær. Desuden er han en oplagt kontrast til Mads Mikkelsen og Alicia Vikander, som er en del mere sammenbidte i deres gestaltning af deres karakterer.

Der er noget nutidigt over Mikkelsens Struensee, hvilket synes at være et bevidst valg. Man har i hvert fald ikke gjort sig de store anstrengelser for at få ham til at ligne den rigtige Johann Friedrich Struensee (fig. 6-7). Man kan selvfølgelig spørge retorisk om Mads Mikkelsen er Struensee i *En kongelig Affære* eller om det snarere forholder sig således, at Struensee er Mads Mikkelsen, men for det første er genkendelighed også en del af superstjernens særlige appel – og en sådan er den gode Mikkelsen vel i Danmark. For det andet giver det også mening at lade Struensee – som i filmen er den fremsynede, moderne bannerfører i en formørket verden og tilskuerens ideologiske identifikationsfigur – være... ja netop moderne.

Derudover må man sige, at Mikkelsen gør en glimrende figur. Hans Struensee har en stoisk afklarethed over sig, og hans ansigt er i den grad skabt til dystre og martrede low-key billeder. Allermest mindeværdigt, da kongen på Struensees foranledning besøger

Fig. 3: Caroline Mathilde mellem sin mand og sin elsker. Flere af filmens plakater benytter sig af denne opstilling af de tre hovedkarakterer.

Fig. 4: Christian den Syvende har fået arrangeret sig mellem sine surrogatforældre.

Fig. 5: Christian den Syvendes aggressive spontanitet stjæler ofte billedet.

Fig. 6-7: Sammenlignet med den rigtige Johann Friedrich Struensee, er der noget mere moderne machomand over Mads

dronningens sovegemak. Imens sidder Struensee alene i mørket over tre indstillinger, hvor der klippes til stadig tættere beskæringer (fig. 8).

Der er næsten et skær af Michael Corleone over ham i disse indstillinger! Han er i den grad blevet en fange i sit eget spind. Og som Michael Corleone har han i takt med, at hans magt er vokset, isoleret sig selv mere og mere. Magten over landet tager han med de bedste intentioner, men gradvist lader han sig korrumpere af magten, og til sidst gentager han ret præcist conseillets umyndiggørelse og manipulation af Christian, ligesom han som en anden diktator ser sig nødsaget til at genindføre censuren.

Storfilm på dansk

En kongelig affære er selvsagt "historisk storfilm på dansk": et episk, historisk drama om kærlighed, bedrag og nye politiske ideers indtog i Danmark (fig. 9). Det giver sig selv, at med et dansk budget må filmen udelade de klassiske storfilms monumentale udstyrsstykker med mange statister. I en Hollywoodproduktion over samme historie havde vi næppe blot set skibet, der fragter Caroline Mathilde til Danmark, i et enkelt shot, hvor skibet ligger fortøjet! Det gør dog ikke periodeskildringen mindre overbevisende, og man savner ikke den staffage, som Hollywood ville have øst ud over det hele med narrativt åndedrætsbesvær til følge.

Filmen betoner det historiske vingesus på andre måder: Der er en række tekstmarkører, der i løbet af filmen angiver årstal og sted og indledningsvist opridser det historiske udgangspunkt for fortællingen. Filmens afsluttende tekst skitserer det videre forløb og understreger de skildrede begivenheders historiske betydning. Stilistisk males der måske lidt for meget med den store, brede mainstreampensel. Scenerne er bygget op i perfekte kryds, og billederne er sådan set smukke og velkomponerede, men hele tiden synes stilens sekundære i forhold til fortællingen og dermed generelt lidt for forglemmelig efter min smag.

Det episke understreges også af den rammefortælling med flashback og voice-over, som filmen benytter sig af. Her ser den forviste Caroline Mathilde tilbage på de begivenheder, der ledte til forvisningen fra hoffet og på sit dødsleje skriver hun til sine børn, Frederik og Louisa Augusta, for at de skal kende sandheden – ligesom vi som tilskuere skal kende historien forstås! Herfra udfoldes fortællingen som et langt flashback med Caroline Mathilde som førstepersonsfortæller. Ud over filmens indledning er hendes voice-over dog begrænset til markante vendepunkter i filmen. Anvendelsen af disse greb er nærmest sine qua non i, hvad man kunne kalde den moderne romantiske storfilm – eksempelvis kan nævnes *The English Patient* og den nu relancerede *Titanic*. Tidsforskydningen tilskriver de skildrede begivenheder en betydning, der rækker langt ud over nuet, eller som det formuleres i *Gladiator* – "What we do in life echoes in eternity", en tagline der så at sige opsummerer de historiske storfilms fælles credo (fig. 10).

Den narrative strukturs funktion

Voice-overen og flashbackstrukturen har flere funktioner i *En kongelig affære*. For det første tildeles Caroline Mathilde et dobbelt perspektiv på begivenhederne og ikke mindst på hendes mand, som hun som ung afskyer, men som hun i tilbageblikket har en større forståelse for. Således fortæller hun i sin voice-over, at hun ville ønske, hun havde kunnet tilgive ham og havde indset, hvor forpint han var. Dette bliver væsentligt senere i filmen, hvor man som tilskuer skal sympatisere med ham.

At basere en film på så almenkendte historiske begivenheder som her rejser et væsentligt spørgsmål: Hvordan fortæller man en historie, som vi (stort set alle danskere i hvert fald) kender udfaldet på, så fortællingen bliver medrivende? Arcel og Heisterberg har omgået dette potentielle problem ved at gøre historien til en suspense-fortælling, hvor vores baggrundsviden om det videre forløb bliver vendt til et aktiv. Her er tidsperspektivet vigtigt, idet det understreger skæbnens uafvendelighed: skaden er jo sket for længst, og vi kan kun se tilbage på begivenhederne. Qua den valgte narrative struktur deler vi så at sige perspektiv med den aldrende Caroline Mathilde. Voice-overen bidrager også med mervidende bemærkninger, der minder os om den foranstående katastrofe – for eksempel: "Vi [Struensee og Caroline Mathilde] troede vi kunne få det hele (kærligheden og reformerne). Vi var naive." Dertil kommer en lang række scener, hvor vi som tilskuere får tildelt merviden i forhold til en eller flere af de tre hovedkarakterer.

Den narrative struktur hjælper også til at bløde den tragiske historie op og gøre den ulykkelige slutning lidt lettere at goutere. Helt basalt lokkes vi ikke til at håbe på et lykkeligere udfald for Caroline Mathilde og Struensee. Desuden giver rammefortællingen Caroline Mathilde oprejsning. Da hendes børn har fået sandheden at vide, vender de tilbage til slottet og går i gang med at rette op på uretfærdighederne.

Mikkelsens udgave, der også skiller sig ud fra de fleste andre mænd i filmen, hvad tøj og frisure angår.

Fig. 8: Struensee, i Mads Mikkelsens skikkelse, lader ikke følelserne løbe af med sig, men mørket og ensomheden afspejler hans smertefulde jalousi, mens kongen "låner" dronningen.

Fig. 9: Caroline Mathilde og Struensees affære bliver fatal i *En kongelig affære*, men den er i sidste ende blot et påskud for Struensees modstandere til at få ham fjernet.

Fig. 10: Struensee på vej til skafottet, men inden da har han sået vigtige frø i Danmark.

I første omgang lukker de lyset ind i den formørkede konges gemakker (en kende håndfast i symbolikken måske), og senere, får vi at vide gennem epilogteksten, at Frederik genvinder magten, forviser de onde og indfører endnu mere vidtgående reformer end Struensee.

Lige knap et mesterværk

Sølvbjørne, flotte danske og – internationale anmeldelser, lovende åbning i Danmark og meldinger om, at filmen allerede er solgt til 76 lande – det ligner unægtelig et triumftog for *En kongelig affære*. (Fig. 11). Filmen er da også flot og seværdig, men måske lige knap det mesterværk, man kunne forvente på baggrund af al hæderen. Det er som om lidt af friskheden og den kant, der i mine øjne har kendetegnet Arcels andre film, er gået tabt i det episke kostumedrama.

En kongelig affære er en storslået mainstreamfilm med ambitioner (fig. 12). og en oplagt Oscarkandidat, hvis det ikke var for den "negerdreng", som Struensee forærer kongen som legetøj, uden at der efterfølgende moraliseres over det i filmen. Det vil givetvis støde The Academy.

Men filmen er også lovlig klassisk i forhold til både det konservativt funktionelle filmsprog og i forhold til fortællingen, hvor flere set-ups først og fremmest føles som, ja, set-ups, og et par klicheer (eksempelvis at regn får Caroline Mathilde til at mindes England), som ikke klæder det bedste manuskript fra Berlin. Det handler vel i bund og grund om, hvorvidt man som tilskuer er så forført, at man uden betænkning køber klicheer og set-ups. Og i sidste ende er det jo det, mainstreamfilm handler om – om forførelsen af publikum. Set herfra lykkes det langt hen ad vejen for *En kongelig affære*, men altså ikke helt.

Fig. 11: Endnu et billede fra triumfen i Berlin.

Fig. 12: Komplottet mod Struensee og hans støtter sættes i værk, blandt andet med et iscenesat folkeligt oprør.

Fakta

En kongelig affære havde premiere 29. marts.

Pr. 10. april havde 234.000 danskere set *En kongelig Affære*. På DFIs hjemmeside kan man se [billetsalget for danske film](#).

Se desuden denne artikel fra ekko om filmens foreløbige billetsalg: "[En kongelig Affære åbner med et brag](#)"

 [Udskriv denne artikel](#)

 [Gem/åben denne artikel som PDF](#)

 [Gem/åben hele nummeret som PDF](#)